

Aigerim Jarylgasynkyzy Mülkamanova'nın "8D02304 – Filoloji" eğitim programı kapsamında Felsefe Doktoru (PhD) derecesini almak için hazırladığı "Etnokültürel Değerlerin Deyimlerde Görünümü (Kazak, Rus ve İngiliz Dilleri Materyalleri Temelinde)" başlıklı doktora tezine

GÖRÜŞ

Günümüzde dilbiliminde dil ile kültür arasındaki karşılıklı ilişkiyi incelemek, en önemli bilimsel araştırma yönelimlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Özellikle antropomerkezci paradigma çerçevesinde yürütülen çalışmalar, dilin bir iletişim aracı olmasıyla birlikte, bir halkın tarihî ve kültürel tecrübesini, dünya görüşünü, ulusal kimliğini ve manevi değerlerini muhafaza eden bir kültürel kod işlevi gördüğünü açıkça ortaya koymaktadır.

Deyimler, belirli bir etnosun dünya tasavvurunu, bilişsel özelliklerini, zihniyetini ve sosyo-kültürel farklılıklarını yansıtan; yüzyıllar boyunca oluşan dilsel birimlerdir. Bu yapılar, halkın yaşam biçimini, örf-adetlerini, inançlarını, ahlaki-etik ölçütlerini ve hayata bakışını bünyesinde toplu hâlde yansıtır. Bu nedenle Kazak, Rus ve İngiliz dillerindeki deyimleri etnokültürel açıdan karşılaştırmalı olarak incelemek, güncel ve zamanın bilimsel iktiyaçlarını kapsayan önemli bir araştırma olarak değerlendirilmektedir.

Tez çalışmasının güncelliği birkaç açıdan belirginleşmektedir. İlk olarak, küreselleşme Çağında çokkültürlü bir toplumda yaşayan birey için diğer ulusların kültürel özelliklerini dilsel veriler temelinde doğru bir şekilde anlamak büyük önem taşımaktadır. İkinci olarak, deyimlerdeki etnokültürel değerleri tanımak yalnızca kültürlerarası iletişim etkinliğini artırmakla kalmayıp, aynı zamanda milletler arasındaki manevi yakınlaşmaya da katkıda bulunmaktadır. Üçüncü olarak, bu tür araştırmalar lingvokültüroloji, etnolinguistik ve bilişsel dilbilim gibi çağdaş bilimsel yönelimlerle ilişkilerek bilimsel paradigmanın yeni sınırlarını belirlemektedir.

Tez çalışmasının birinci bölümünde deyimlerin doğası antropomerkezci bir bakış açısıyla ele alınmış, "Deyimlerin Ulusal-Kültürel ve Bilişsel Özellikleri" başlıklı alt bölümde deyimlerin özellikleri ile araştırmacılar tarafından verilen tanımlar analiz edilmiştir. Deyimsel birimlerin ulusal-kültürel özelliklerini incelemek suretiyle deyimlerin ilgili halkların kültürüyle olan bağı ortaya konulmaktadır.

Bir sonraki alt bölümde deyimleri incelemede ortaya çıkan yeni yönelimler hakkında bilgi verilmiş, karşılaştırmalı olarak ele alınan dillerdeki araştırmalara değinilmiş ve araştırmacıların görüşleri değerlendirilmiştir. Ayrıca bilişsel, psikodilbilimsel ve etnolinguistik yaklaşımların yanı sıra linguokültürel çalışmaların deyimbilim ile ilişkisi incelenmiş, dilsel birimlerin halkın dünya tasavvurunu belirleyen simgesel bir sistem olduğu sonucuna varılmıştır.

Birinci bölümde ele alınan önemli hususlardan biri, deyimlerin aksiyolojik yaklaşımla ilişkilendirilerek incelenmesidir. Kültür ve diğer kavramlarının bir arada değerlendirilmesi, bu meselenin önemini daha da belirgin kılmaktadır. Dilbiliminde ulusal değerlerin deyimlerin içerik yapısında nasıl yansıdığını araştıran bilim insanlarının görüşlerine dayanarak, deyimsel birimlerin bir etnosun ahlaki-etik ölçütlerini muhafaza edip aktaran manevi bir miras niteliği taşıdığı ortaya konulmaktadır.

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE
EDEBİYATLARI BÖLÜMÜ BAŞKANLIĞI

Araştırmacı, “Deyimsel Birimlerin Ulusal-Kültürel Konotasyonu” başlıklı alt bölümde Kazak, Rus ve İngiliz dillerindeki etnokültürel değerlerin deyimlerdeki yansımaları somut örneklerle temellendirmektedir.

İkinci bölümde Kazak, Rus ve İngiliz dillerindeki deyimler karşılaştırmalı-tipolojik açıdan incelenmiştir. Karşılaştırılan dillerdeki deyimlerin etnokültürel özellikleri ayrı alt başlıklarda tanımlanmıştır. Üç dile ait somatik, zoonimik, numeratif vb. kalıplaşmış birimlerin halkın geleneksel yaşam tarzıyla ve dünya görüşüyle olan doğrudan ilişkisi somut örneklerle açıklanmıştır. Kazak, Rus ve İngiliz dillerindeki deyimlerle ilgili etnosların ulusal kimliğini, sosyal ilişki düzenini ve kültürlerinin tarihi-sosyal özelliklerini yansıtmaktadır. Ayrıca söz konusu dillerdeki deyimlerin karşılaştırılması sonucunda ortak ve farklı etnokültürel değerler belirlenmiş, bunlara ilişkin sistemli tablolar sunulmuştur. Deyimsel birimlerin halk zihnindeki kavramların imgesel yansıması olarak her bir toplumun dünya görüşünü ve kültürel değerlerini kuşaktan kuşağa aktaran önemli bir araç olduğu tespit edilmiştir. Araştırmacı, değer kavramının incelenen tüm halkların kültüründe temel ve evrensel nitelikte bir kavram olduğunu kanıtlamış ve bunun dilsel yansımalarını kapsamlı biçimde göstermiştir.

Araştırmanın bilimsel yeniliği; Kazak, Rus ve İngiliz dillerindeki deyimlerin etnokültürel değerler açısından kapsamlı bir biçimde karşılaştırılması ve bunların kültürel bir kod olarak taşıdığı işlevin ortaya konulmuş olmasında yatmaktadır. Bu bilimsel sonuçlar deyimbilim kuramına, etnolinguistik ve linguokültürel çalışmalar alanına, ayrıca kültürlerarası iletişim teorisine önemli katkılar sunmaktadır.

Çalışmanın pratik önemi de büyüktür. Araştırma sonuçları yükseköğretim kurumlarında deyimbilim, sözcükbilim, etnolinguistik ve kültürlerarası iletişim derslerinde kullanılabilir. Bununla birlikte dil öğretimi yönteminde, çeviri çalışmalarında ve ulusal-kültürel değerlerin tanıtımında da uygulama alanı bulabilir.

Tez konusuna ilişkin 6 makale yayımlanmıştır: Bunların arasında Scopus veri tabanına dâhil uluslararası bir dergide yayımlanan 1 makale (Forum for Linguistics, 56%, Q2 kategorisinde), Kazakistan Cumhuriyeti BFSSQEK tarafından önerilen bilimsel yayınlarda yayımlanmış 4 makale ve bir uluslararası konferansta sunulmuş 1 bildiri bulunmaktadır. Bu bilimsel makaleler, araştırmanın niteliğini ve düzeyini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, Aigerim Jarylgasynkyzy Mülkamanova'nın “Etnokültürel Değerlerin Deyimlerdeki Görünümü (Kazak, Rus ve İngiliz Dilleri Materyalleri Temelinde)” başlıklı doktora tezi; içeriği, yapısı, teorik ve pratik sonuçları bakımından “8D02304 – Filoloji” uzmanlık alanı çerçevesinde Felsefe Doktoru (PhD) derecesi almak için belirlenen tüm gerekliliklere tamamen uygundur. Çalışmanın savunmaya sunulması bilimsel açıdan tamamen uygun görülmektedir.

Yabancı Bilimsel Danışman:
PhD, Doçent
İstanbul Üniversitesi, Türkiye

İlgın Ali

23.05.2025

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE
EDEBİYATLARI BÖLÜMÜ BAŞKANLIĞI

**Мүлкаманова Айгерім Жарылғасынқызының «8D02304 –Филология»
білім бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу
үшін дайындалған «Этномәдени құндылықтардың фразеологизмдердегі
көрінісі (қазақ, орыс, ағылшын тілдері материалдары негізінде)»
тақырыбындағы диссертациясына**

ПІКІР

Қазіргі заманғы тіл білімінде тіл мен мәдениеттің өзара байланысын зерттеу ерекше маңызды ғылыми бағыттардың бірі болып табылады. Әсіресе антропоөзектік парадигмада қарастырылатын зерттеулер тілдің тек қатынас құралы ретіндегі емес, сонымен бірге халықтың тарихи-мәдени тәжірибесін, дүниетанымын, ұлттық болмысын, рухани құндылықтарын сақтайтын мәдени код ретіндегі қызметін айқындай түседі. Фразеологизмдер – белгілі бір этностың дүниетанымдық, танымдық, менталитеттік және әлеуметтік-мәдени ерекшеліктерін бейнелейтін, ғасырлар бойы қалыптасқан тұрақты тілдік бірліктер. Олардың бойында халықтың тұрмыс-тіршілігі, әдет-ғұрпы, наным-сенімі, моральдық-этикалық өлшемдері мен өмірге көзқарасы жинақталып көрініс табады. Сондықтан қазақ, орыс және ағылшын тілдеріндегі фразеологизмдерді этномәдени тұрғыда салыстыра талдау өзекті әрі уақыт талабына сай ғылыми зерттеу болып табылады.

Диссертациялық жұмыстың өзектілігі бірнеше аспектіде айқындалады. Біріншіден, жаһандану дәуірінде көпмәдениетті қоғамда өмір сүретін тұлға үшін өзге ұлттардың мәдени ерекшеліктерін тілдік деректер негізінде дұрыс түсіну аса қажет. Екіншіден, фразеологизмдердегі этномәдени құндылықтарды тану – мәдениетаралық коммуникация тиімділігін арттырып қана қоймай, ұлттар арасындағы рухани жақындасуға ықпал етеді. Үшіншіден, мұндай зерттеулер лингвомәдениеттану, этнолингвистика, когнитивтік лингвистика сияқты заманауи ғылыми бағыттармен сабақтасып, ғылыми парадигманың жаңа межелерін айқындайды.

Зерттеу жұмысының бірінші тарауында фразеологизмдердің табиғаты антропоөзектік бағытта қарастырылып, «Фразеологизмдердің ұлттық-мәдени және когнитивтік сипаты» тармағында фразеологизмдердің ерекшеліктері мен оған зерттеушілердің берген анықтамаларына талдау жасалған. Фразеологиялық бірліктердің ұлттық-мәдени ерекшеліктерін зерттеу арқылы фразеологизмдердің ел мәдениетімен байланысын анықтайды.

Келесі тармақта фразеологизмдерді зерттеудегі жаңа бағыттар туралы ақпарат беріліп, салыстырылып отырған тілдердегі зерттеулерге тоқталып, зерттеушілердің пікірлері сараланады. Сондай-ақ когнитивтік, психолингвистикалық және этнолингвистикалық, лингвомәдениеттану салаларының фразеологиямен байланысы зерделеніп, тілдік бірліктердің халықтық дүниетанымды айқындайтын таңбалық жүйе екендігі анықталады.

Бірінші тараудағы маңызды тармақтардың бірі – фразеологизмдерді аксиологиялық ұстаныммен байланыстыра зерттеу. Мәдениет пен құндылық ұғымын байланыстыра зерттеу арқылы оның маңыздылығын ерекше атап өтеді. Тіл білімінде ұлттық құндылықтарды фразеологизмдердің мазмұнында зерттеген ғалымдардың пікірлеріне сүйене отырып, фразеологиялық

бірліктердің этностың моральдық-этикалық өлшемдерін сақтап жеткізетін рухани мұра екендігін нақтылайды.

Зерттеуші «Фразеологиялық бірліктердің ұлттық-мәдени коннотациясы» тармағында қазақ, орыс және ағылшын тілдеріндегі этномәдени құндылықтардың фразеологизмдердегі көрінісін нақты мысалдар арқылы дәлелдейді.

Екінші тарауда қазақ, орыс және ағылшын тілдеріндегі фразеологизмдер салғастырмалы-типологиялық тұрғыда зерттелген. Салғастырылып отырған тілдердегі фразеологизмдердің этномәдени сипатын жеке тармақтарда сипаттайды. Үш тілге тән соматикалық, зоонимдік, нумеративті т.б. тұрақты тіркестердің халықтық тұрмыс-салтпен, дүниетаныммен тікелей байланыстылығы нақты мысалдар арқылы нақтыланған. Қазақ, орыс, ағылшын тілдеріндегі фразеологизмдер сол этностың ұлттық болмысын, әлеуметтік қатынастар жүйесін және мәдениетінің тарихи-әлеуметтік ерекшеліктерін танытады. Сонымен бірге аталған тілдердегі фразеологизмдерді салғастыру нәтижесінде ортақ және ерекше этномәдени құндылықтар анықталып, олардың жүйелі кестелік талдаулары көрсетілген. Фразеологиялық бірліктердің халық санасындағы концептілердің бейнелі көрінісі ретінде әр халықтың дүниетанымын, мәдени құндылықтарын ұрпақтан-ұрпаққа жеткізетін маңызды құрал екені анықталады. Зерттеуші құндылық ұғымын барлық қарастырылған халықтардың мәдениетінде негізгі әрі әмбебап құндылықтардың бірі екендігін дәлелдеп, оның тілдік бейнеленуін жан-жақты көрсеткен.

Зерттеу жұмысының ғылыми жаңалығы – қазақ, орыс, ағылшын тілдеріндегі фразеологизмдердің этномәдени құндылықтар тұрғысынан кешенді түрде салыстырылып, олардың мәдени код ретіндегі қызметі анықталғанында. Бұл ғылыми нәтижелер фразеология теориясына, этнолингвистика мен лингвомәдениеттану салаларына, сондай-ақ мәдениетаралық коммуникация теориясына елеулі үлес қосады.

Жұмыстың практикалық маңызы да зор. Зерттеу нәтижелері жоғары оқу орындарында фразеология, лексикология, этнолингвистика, мәдениетаралық коммуникация пәндерін оқытуда пайдалануға болады. Сонымен қатар тіл үйрету әдістемесінде, аударма тәжірибесінде және ұлттық-мәдени құндылықтарды дәріптеу ісінде қолданыс таба алады.

Диссертация тақырыбы бойынша 6 мақала жарияланған: олардың ішінде Scopus базасына енетін шетелдік журналда – 1 мақала (Forum for Linguistics, процентиль 56%, Q2 болатын журналда), ҚР БҒССҚЕК ұсынған ғылыми басылымдарда – 4 мақала, халықаралық конференцияда – 1 мақала жарық көрген. Бұл ғылыми нәтижелер зерттеудің сапасы мен деңгейін айқындайды.

Қорытындылай келе, Мүлкаманова Айгерім Жарылғасынқызының «Этномәдени құндылықтардың фразеологизмдердегі көрінісі (қазақ, орыс, ағылшын тілдері материалдары негізінде)» тақырыбындағы диссертациясы мазмұны мен құрылымы жағынан да, теориялық және практикалық нәтижелері тұрғысынан да «8D02304 – Филология» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алуға қойылатын талаптарға толық сәйкес келеді. Жұмыс қорғауға ұсынылуға әбден лайық деп есептейміз.

Шетелдік ғылыми кеңесші:
PhD, доцент
Стамбул университеті, Түркия

Ылгын Али

23.05.2025

Перевод осуществлен с турецкого языка на казахский язык переводчиком гр. НУРАЛЫ АЛЬБИНА БАКЫТКЫЗЫ, 30.05.1993 года рождения, ИИН 930530400597, уроженкой Актюбинской области, удостоверение личности №044436084 выдано МВД РК от 08.06.2018 года, в полном объеме в соответствии с подлинником документа. Диплом № 0080995 выдан Актюбинским государственным университетом иностранных языков и деловой карьеры от 19.06.2015 года, по специальности английский и турецкие языки.

Нурала Альбина Бакыткызы

Двадцать седьмое ноября две тысячи двадцать пятого года. Я, Бисенова Сабира Бисеновна, нотариус Актюбинского нотариального округа, действующий на основании государственной лицензии №13015674, выданной Министерством юстиции Республики Казахстан от 08.10.2013 года, свидетельствую подлинность подписи переводчика гр. НУРАЛЫ АЛЬБИНА БАКЫТКЫЗЫ. Личность переводчика установлена, дееспособность и полномочия проверены.

Зарегистрировано в реестре за №6330-2625

Взыскано: 2084 тенге.

Нотариус:

Бисенова С.Б.

ST6406638251127121605H52499E

Нотариаттық іс-әрекеттің бірегей нөмірі / Уникальный номер нотариального действия